

Kaupunginhallitus 10.01.2022 § 15

§ 15

Valtuustokysymys ennakoarvioinnin käyttämisestä Espoon päätöksenteossa (Kv-asia)

Valmistelijat / lisätiedot:
Kammonen Riitta-Liisa
Ferm Niko
Nyberg Ritva
etunimi.sukunimi@espoo.fi
Vaihde 09 816 21

Päätösehdotus Kaupunginjohtaja Mäkelä Jukka

Kaupunginhallitus ehdottaa, että valtuusto merkitsee selostusosan tiedoksi vastauksena valtuutettu Johanna Värmälän ym. 15.11.2021 jättämään valtuustokysymykseen ennakoarvioinnin käyttämisestä Espoon päätöksenteossa sekä toteaa kysymyksen loppuun käsitellyksi.

Käsittely

Päätös

Kaupunginhallitus:
Esittelijän ehdotus hyväksyttiin yksimielisesti.

Selostus

Valtuutettu Johanna Värmälä ja 18 muuta valtuutettua ovat jättäneet 15.11.2021 valtuustokysymyksen ennakoarvioinnin käyttämisestä Espoon päätöksenteossa.

Valtuustokysymyksessä todetaan seuraavaa:

”Espoon kulttuurilautakunta päätti lokakuun kokouksessaan sulkea Soukan kirjaston 1.3.2022 alkaen. Ehdotuksesta äänestettiin. Kirjaston sulkemisen perusteena oli muun muassa se, että kirjastotila on teknisesti arvioituna huonossa kunnossa ja esteellinen.

Soukan kirjaston tulevaisuutta on käsitelty kulttuurilautakunnassa myös marraskuussa 2020. Silloin lautakunta totesi, että kirjastoverkkolinjauksilla on merkittäviä taloudellisia vaikutuksia, jonka vuoksi lautakunta toivoi, että kaupunginvaltuusto käsitelisi kirjastoverkkoselvitystä ja päättäisi lähikirjastoverkon kehittämisen periaatteista ja kriteereistä. Valtuusto ei ole saanut em. asioihin liittyvää esitystä käsiteltäväkseen.

Kulttuurilautakunta hyväksyi 21.9.2021 seuraavan esityksen: ”Mikäli Soukan ja Laajalahden kirjastojen lakkauttaminen etenee, lautakunta esittää, että tehdään ennakoarvioinnit Soukan ja Laajalahden lähikirjastopalveluista, joissa arvioidaan vaikutukset asukkaisiin, henkilöstöön, palveluihin, ympäristöön ja talouteen.” Lokakuussa 2021 kulttuurilautakunnassa olleessa esityksessä todettiin, että kirjasto on tehnyt tilauksen ennakoarvioinnin tekemisestä konsulttiyritys FCG:lle. Työ on valmis arvion mukaan vuoden 2021 loppuun mennessä.

Ennakkoarviointi on tapa arvioida etukäteen, miten päätöksenteossa oleva esitys vaikuttaisi asukkaisiin, talouteen, henkilöstöön, ympäristöön ja palveluihin. Monissa säädöksissä edellytetään vaikutusten ennakkoarviointia. Myös YK:n lasten oikeuksien sopimus edellyttää, että lapsia koskevilla päätöksillä harkitaan ensisijaisesti lapsen etua. Soukan kirjaston lakkauttaminen koskee lapsia. Lisäksi sillä on vaikutuksia muun muassa ikäihmisten arkeen.

Edellä olevan perusteella valtuutetut kysyvät:

1. Miksi Soukan kirjaston sulkemisesta tehtiin päätös ennen ennakkoarvioinnin valmistumista?
2. Miten Espoo parantaa ennakkoarvioinnin käyttämistä päätöksenteossa?"

Soukan kirjaston sulkeminen

Kirjaston sulkemisesta tehtiin päätös kulttuurilautakunnan lokakuun kokouksessa, koska sulkemiseen johtaneet syyt olivat sellaisia, jotka edellyttivät toimimista ilman aiheetonta viivytystä. Soukan kirjaston tilat ovat huonokuntoiset ja esteelliset. Soukan kirjaston nykyisiä tiloja ei ole mahdollista saada yhdenvertaisesti kaikkien kuntalaisten käytettävissä oleviksi, eikä koko väestölle tarjottavien julkisten palveluiden tarjoamista ole hyväksyttävää jatkaa pitkäkestoisesti sellaisissa tiloissa, joissa vammaisilla ja liikkumisesteisillä kaupunkilaisilla ei ole yhdenvertaista mahdollisuutta asiointiin.

Valtuuston päättämän Taloudellisesti kestävä Espoo - ohjelman mukaisesti kirjastoverkosta on vaiheittain saatava aikaan yli miljoonan euron säästöt. Soukan kirjaston vuokra nousee vuonna 2022 kaksinkertaiseksi ja irtisanomisaika on 12 kuukautta. Tästäkin syystä Soukan kirjaston sulkemispäätös oli tarpeen käsitellä kulttuurilautakunnassa jo syksyn 2021 aikana.

Päätöksessään sulkea Soukan kirjasto kulttuurilautakunta edellytti, että Soukan alueelta etsitään tila väliaikaisen Pikkulaivan kirjaston kaltaiselle asioimiskirjastolle. Kirjasto on ollut aktiivisesti yhteydessä alueen eri toimijoihin ja sopivaa tilaa etsitään parhaillaan.

Soukan ja Laajalahden lähikirjasto palveluita koskeva ennakkovaikutusten arviointi on valmistunut, ja se esitellään kulttuurilautakunnalle joulukuun kokouksessa. Ennakkovaikutusten arvioinnista saadaan hyvää tietoa siitä, minkälaisia palveluita alueelle toivotaan. Osa tarpeista, kuten kokoontumis- ja tapaamispaikkojen järjestäminen, liittyy muihinkin toimijoihin kuin kirjastoon.

Esille nostettu kysymys lasten osallisuudesta ja huomioinnista on myös keskeinen, ja näkökulma on huomioitu vahvasti paitsi ennakkovaikutusten arvioinnissa, myös laajemminkin Espoonlahden kirjastopalveluiden suunnittelussa: Soukan alueen nuorisoa on muun muassa kuultu järjestämällä työpaja, jossa nuoret ovat päässeet osallistumaan Lippulaivan kirjaston suunnitteluun.

Ennakkoarvioinnin hyödyntäminen päätöksenteossa

Espoon kaupunki käyttää monissa tulosityksiköissä ennakkoarviointia, kun arvioidaan hankkeiden ja investointien vaikutuksia esimerkiksi asukkaisiin, talouteen, henkilöstöön, ympäristöön ja palveluihin. Vaikka kaikissa

tulosyksiköissä ei hyödynnetä aloitteessa kuvailtua ennakoarviointia, niin yleisesti vaikutusten arviointi on sisäänrakennettu moniin prosesseihin. Esimerkiksi kaupungin Hankintakeskus arvioi hankinnoissaan aina relevanttien osa-alueiden osalta vaikutuksia hankintoihin ja toisaalta erilaiset lait velvoittavat muutosvaikutusten arviointiin kuten tiedonhallintalaki.

Alla muutamia nostoja tavoista, miten eri toimialat ja tulosyksiköt hyödyntävät ennakoarviointia toiminnassaan.

Hyvinvoinnin ja terveyden toimialan päätöksenteon valmistelussa on käytetty ennakoarviointia (ent. IVA, ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi) vuodesta 2011. Hyvinvoinnin ja terveyden lautakunnan päätösten valmistelussa arvioidaan aina ennakkovaikutusten arvioinnin tarve ja ohjeistuksen mukaan ennakoarviointia tulee tehdä, jos

- päätöksellä on välittömiä ja / tai pitkän aikavälin vaikutuksia kuntalaisten hyvinvointiin, elinoloihin, terveyteen tai asukasryhmien hyvinvointieroihin päätöksellä on merkittäviä vaikutuksia tietyille asukasryhmälle tai alueelle (esim. muunkieliset, vammaiset)
- päätös on strategisesti, toiminnallisesti tai taloudellisesti merkittävä
- päätös on merkittävä muutos palveluissa tai uusi palveluiden järjestämistapa
- päätöksellä on välittömiä ja / tai pitkän aikavälin suoria vaikutuksia tai merkittäviä epäsuoria vaikutuksia yritystoimintaan (esim. palvelurakenteeseen, alueen vetovoimaisuuteen, yksittäisiin yrityksiin ja / tai yritysilmapiiriin)
- päätöksellä on merkittäviä vaikutuksia henkilöstöön tai johtamiseen
- asiaan liittyy merkittäviä ristiriitoja
- asialla on merkittäviä vaikutuksia lapseen (lapsivaikutusten arviointi)
- asialla on merkittäviä sukupuolivaikutuksia.

Ennakoarviointia käytetään ja hyödynnetään myös taustadokumenttina valmistelussa niin, että valmistelija käy valmistelemansa asian läpi yllä mainittujen näkökulmien kautta ja asia kuvataan päätösehdotuksen selostusosassa. Samoin ennakoarviointia hyödynnetään tarkistuslistana, vaikka itse ennakoarviointidokumenttia ei lopulta olisi tarve tehdä.

Kasvun ja oppimisen toimialalla päätösten vaikutusten ennakoarviointia on päätetty tehdä aina, kun esimerkiksi asialla on merkittäviä vaikutuksia

- lapseen, nuoriin tai perheisiin,
- päätöksellä on merkittäviä vaikutuksia tietyille asukasryhmälle tai alueelle, tai
- kun päätös on merkittävä muutos palveluissa tai
- uusi palveluiden järjestämistapa.

Kasvun ja oppimisen toimialalla on päätetty, että kaikessa päätöksenteon valmistelussa kirjataan väliotsikko lapsiasiainvaikutusten pohdinnasta. Jos sitä ei ole tarpeen tehdä jossain kohtaa, niin sekin todetaan erikseen.

Ennakoarviointilomaketta käytetään tarvittaessa kaikessa Espoon kaupungin päätöksenteon valmistelussa. Lapsivaikutusten arviointiin ei ole erillistä lomaketta, vaan se sisältyy tähän. Lapsia, nuoria ja perheitä koskevien päätösten vaikutusten ennakoarvioinnista pyritään saamaan systemaattista.

Tavoitteena on myös osallistaa lapsia ja nuoria entistä enemmän päätöksentekoon, ja varmistaa kohderyhmän kuuleminen osana ennakoarviointia. Myös nuorisovaltuustolle on annettava mahdollisuus

vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun, toteuttamiseen ja seurantaan asioissa, joiden nuorisovaltuusto arvioi olevan lasten ja nuorten kannalta merkittäviä.

Kaupunkiympäristön toimialalla kaupungin katujen ja puistojen suunnittelu ja rakentaminen tehdään maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämien prosessien, vaikutusarviointien ja vuorovaikutuksen mukaisesti.

Kaupunkisuunnittelussa ja kaavoituksessa tulee lain mukaan tehdä ennakkoarviointia. Kaavoituksessa sitä kutsutaan vaikutusten arvioinniksi ja sitä tehdään jokaisessa kaavassa, jossa on havaittavia vaikutuksia ympäristöön ja asukkaiden arkeen.

Tilapalvelut vastaavat toimitilojen hankinnasta ja ylläpidosta. Tilapalvelut tekevät toimitilan osalta ennakkoarvioinnin sen jälkeen, kun toimitilan vuokraaja on ilmoittanut toimitilan irtisanomisesta. Tämän jälkeen pohditaan toimitilan käytön eri vaihtoehdot ja niiden vaikutukset sekä talouteen että toimintaan.

Elinvoiman tulosalueella ennakkoarviointi kuuluu päätöksentekoon, kun kyseessä on päätös, jolla on erityisiä vaikutuksia jonkun asukasryhmän tai vastaavan tasapuoliseen kohteluun tai oikeudenmukaiseen palveluun. Prosessissa selvitetään ennen lopullista päätöstä eri näkökulmista, miten päätös vaikuttaa kuntalaisten arkeen, miten se suhteutuu aikaisempiin vastaavanlaisiin päätöksiin tai synnyttääkö se eriarvoisuutta. Ennakkoarvioinnissa onkin tärkeää tutkia asiaa eri kohderyhmien näkökulmasta (seurat, lapset/nuoret, työikäiset, seniorit, erityisryhmät ja kumppanuudet). Vaihtoehtojen analysointi ja vaikutusten arvioiminen auttavat hahmottamaan tulevaa toimintaa.

Ennakkoarvioinnissa arvioidaan suoraan kuntalaisiin kohdistuvaa vaikutusta sekä tehdään terveysvaikutusten arviointia siitä, miten päätös vaikuttaisi ihmisiin fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti. Päätösten on oltava taloudellisesti, ekologisesti ja ennen kaikkea sosiaalisesti kestäviä. Päätösten on oltava sellaisia, että ne ovat kerrottavissa ja perusteltavissa.

Arviointia tehdään myös yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden näkökulmista. Tavoitteena on välttää päätöksiä, jotka voisivat aiheuttaa harrastamisen lopettamista tai pahimmassa tapauksessa sosioekonomista syrjäytymistä.

Päätöksenteko tukeutuu Espoo-tarinaa ja pitkän aikavälin suunnitelmiin.

Lopuksi

Ennakkoarviointia tai muita vaikuttavuusarviointeja käytetään Espoon kaupungin päätöksenteossa hyvin laajasti, kun on kyse kuntalaisten palveluista ja se on tärkeä osa tiedolla johtamista. Monipuolisesti arvioidut päätökset auttavat reagoimaan ja ennakoimaan tilanteita. Eri toimintoja, hankkeita ja investointeja varten sopivat erikaltaiset arviointimenetelmät. Tilanteeseen sopivat arviot tulevat jatkossakin olemaan tärkeä osa Espoon kaupungin päätöksentekoa.

Oheismateriaali

- Valtuustokysymys Miksi Soukan kirjaston sulkemisessa ei käytetty ennakoarviointia ja miten ennakoarvioinnin käyttöä voisi parantaa

Tiedoksi